

ПОЕТОНІМ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОНОМАСТИКИ Олена Мініна

В якості загального позначення об'єкту літературної ономастики було запропоновано використання різних термінів. У 70-х рр. ХХ ст. традиційно при аналізі власних назв у художній літературі використовували термін “ім'я” або “власне ім'я”. Його було конкретизовано стосовно художніх текстів: ім'я діючої особи, ім'я літературного персонажу, ім'я персонажу. Зокрема В.А. Ніконов визначає, що ім'я персонажу – “один із засобів, які створюють художній образ, воно може характеризувати соціальну приналежність персонажу, передавати національний і місцевий колорит, а якщо дія має місце у минулому, то відтворює історичну правду (або руйнувати її, якщо ім'я обрано всупереч правді” [6, с. 234]. К.Б. Зайцева також використовує терміни “власні імена художнього твору” або “власні імена в художній літературі”. Досліджуючи план змісту власних імен художнього твору, вона доходить висновку, що можна виділити: імена, релевантні якостям персонажів; імена, релевантні місцю дії; імена, релевантні часу дії [2, с. 37-39]. Вивчаючи зв'язок ономастики та літературознавства, О.В. Суперанська також використовує термін “ім'я в літературному творі” та наголошує, що воно відіграє дуже важливу роль, адже є орієнтиром у часі та просторі. Будь-який реалістичний твір містить імена, типові для певної соціальної групи в певну добу [8, с. 30]. Тобто в роботах з ономастики, побачивших світ у 1970-і рр., пріоритетним виявляється термін “ім'я (назва) у літературному творі”.

Тривалий час домінуючим терміном для позначення власних імен у літературному тексті був термін “літературний антропонім”. У свій час, також у 70-х рр., М.В. Карпенко під літературними антропонімами розуміла всі власні імена, які було створено автором. Дослідниця поділяла їх на прямо характеризуючі імена й посередньо характеризуючі імена, але підкреслювала, що за межами цих двох груп залишаються імена реальних історичних постатей, але, якщо їх було використано в художньому творі, їх також необхідно віднести до літературної антропонімії. Вона відзначала, що такі імена не можна вважати характеризуючими (ні прямо, ні посередньо), вони історично довільні та їхня функція у творі не співпадає із функцією в мовленні. Проте такі імена все одно належать до літературної антропонімії з двох причин: по-перше, письменник використовує певну форму історичного імені, по-друге, такі імена використовуються в тексті в певному контексті та виконують певну функцію [4, с. 24-25]. На підтримку цієї точки зору можна навести думку О.Ю. Карпенко, яка наголошує, що імена історичних осіб та загальновідомих онімів решти розрядів, за межами художнього твору увіходять до реального компоненту ономастичних фреймів. В художньому творі їх статус змінюється. Вони, а не інші оніми, відібрані письменником з океану власних назв. Зазвичай історичні особи не просто названі, а є й

персонажами відповідних творів. Частіше їх лише згадують, використовуючи як виразовий засіб. Реальні, історично засвідчені оніми уводяться до поетонімосфери художнього твору. Митець ними користується як еталонами, одиницями художнього виміру або зображає їх денотати, але в межах і в напрямках свого художнього задуму і своєї інтерпретації, їх не можна ототожнювати з реальними історичними особами. У художньому творі вони перестають бути реальними і стають віртуальними [5, с. 116].

Згодом, аналізуючи в художньому тексті інші класи онімів, їх відповідно стали називати літературними топонімами, літературними хрононімами тощо. Пройшло майже 20 – 30 років, але цей термін не застарів, адже Л.О. Белей використовує той самий термін і вкладає в нього той самий зміст. Під літературно-художніми антропонімами (ЛХА) він пропонує розуміти власні назви персонажів, що функціонують у літературно-художньому тексті, іменуючи їх “персонажонімами”. Але в його поглядах є і розбіжність з ідеями М.В. Карпенко. Зважаючи на той факт, що ЛХА – це власна назва персонажа, тобто дійової особи літературно-художнього твору, на його думку, до числа ЛХА не слід зараховувати антропоніми, які хоч і вживаються у тексті художнього твору, але називають не персонажів, а реальних чи легендарних осіб, чиї імена з тієї чи іншої причини тільки згадуються у літературно-художньому тексті [1, с. 11]. Авторка “Словника російської ономастичної термінології” Н.В. Подольська запропонувала термін “поетичне ім'я (поетонім)” та визначила його як ім'я в художній літературі, яке має в мові твору, окрім номінативної, характеризуючу, стилістичну й ідеологічну функції та, зазвичай, належить до категорії вигаданих імен, але часто письменник використовує реально існуючі імена або комбінації тих та інших [7, с. 108]. На початку 90-х рр. ХХ ст. дослідниця О.І. Фояківа запропонувала називати власні імена в художній літературі “літературними онімами” [9, с. 5]. Начебто теж доречний термін, адже онім означає власну назву, а літературний вказує на зв'язок із наукою – літературною ономастикою – та на сферу буття цих власних назв.

Наприкінці 1990-х рр. В.М. Калінкін видав свою фундаментальну працю “Поетика оніма”, у якій він дотримується концепції запровадження базовим поняттям літературної ономастики терміна “поетонім”. На його думку, поетоніми являють собою не власні імена як такі, а їх специфічну трансформацію. У своїй роботі він визначає основну різницю між поетонімом та власною назвою, яка полягає в тому, що поетонімами, як правило, позначаються не реальні об'єкти, а ті ідеальні образи вигаданих або реальних об'єктів, що названо власним іменем і які існують в створюючій уяві автора та (через текст твору) в сприймаючій уяві читачів. Навіть в тих випадках, коли поетонім називає особу, який-небудь топографічний або інший реально існуючий або той, що існував у минулому об'єкт, ореол художнього твору переносить його в умови вигадки та гри. Відмінність між по-

етонімами і власними назвами полягає також в тому, що перші відрізняються принципово динамічністю змісту, нестійкістю відносно приналежності до ономастичної або апелятивної лексики. Крім того, вага відмінності пов'язана з гегемонією естетичної функції та домінуванням у семантичній сфері “поетичних” конотацій [3, с. 62]. Таким чином під поетонімом Калінкін В.М. розуміє “ім'я в літературному творі (у художньому мовленні, а не в мові), яке виконує крім номінативної, характеризуючу, ідеологічну та стилістичну функції, є вторинним по відношенню до реальної онімії, має властиву йому рухливу семантику” [3, с. 63]. Усе сказане дає змогу зробити висновок, що на відміну від своїх попередників, дефінуючи об'єкт літературної ономастики, який до речі, за словами Калінкіна В.М., співпадає з предметом дослідження [3, с. 61], науковець у термін поетонім вкладає не тільки сферу буття власної назви, але насамперед усю специфічну природу власної назви у художньому творі.

Закордонні дослідники називають власні назви в художньому тексті “names in literature”, що співпадає з назвою дисципліни, яка вивчає ці імена. Термінологічна група Міжнародної ради ономастичних наук (ICOS) називає їх характерніми [10], що свідчить про те, що акцент робиться на атропоніми або персонажоніми, як їх називає Л.О. Белей, а не на всі інші розряди онімів у літературному творі.

Отже, розглянувши різні варіанти іменування об'єкту літературної ономастики, найдоречнішим з-поміж усіх запропонованих термінів вважаємо термін “поетонім”, адже він найповніше відображає сучасний стан теорії ономастичної науки, поєднує в собі характеристики більш ранніх термінів і робить визначення об'єкту дослідження більш ємним.

Література

1. Белей Л. О. До проблеми терміно-понятійної нормалізації літературно-художньої атропоніміки / Л. О. Белей // Проблема слов'янської ономастики : Зб. наук. праць. – Ужгород, 1999.
2. Зайцева К. Б. Английская стилистическая ономастика. Текст лекций / К. Б. Зайцева. – Одеса, 1973. – 68 с.
3. Калінкін В. М. Поетика оніма / В. М. Калінкін. – Донецьк : Юго-Восток, 1999. – 408 с.
4. Карпенко М. В. Русская атропонимика. Конспект лекций спецкурса / М. В. Карпенко. – Одесса, 1970. – 43 с.
5. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. Монографія / О. Ю. Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2006. – 378 с.
6. Никонов В. А. Имя и общество / В. А. Никонов. – М. : Наука, 1974. – 278 с.
7. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
8. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.

9. Фоянкова О. И. Имя собственное в художественном тексте. Учебное пособие / О. И. Фоянкова. – Ленинград : ЛГУ, 1990. – 104 с.
10. International Council of Onomastic Sciences – [Electronic resource]. – 12.02.2013. – Режим доступа : <http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html>

ПРЕФІКСНІ КАУЗАТИВНІ ДІЄСЛОВА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЯКІ ВИРАЖАЮТЬ ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИ

Наталія Навроцька

При дослідженні семантики дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, актуальним виявляється аналіз їх словотвірних особливостей [1; 2]. Метою даної статті є аналіз префіксних каузативних дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, в англійській мові, який допомагає детальніше прослідити можливий вплив структурного оформлення дієслів на їх семантику.

Префіксний спосіб словотворення каузативних дієслів англійської мови виявився малочисленим (26 дієслівних лексем, 10% від загального числа каузативних дієслів англійської мови, які виражають психоемоційний стан особи). Вони утворені від іменників (14 одиниць), наприклад, *to discomfit* 1, 2, 3 ‘вразити, бентежити, завдавати поразки’ (власне каузативне, сема “замішання”), *to disarm* ‘присмирятити’ (квазікаузативне із додатковим компонентом “вказівка на спосіб впливу”, сема “каузація покращення стану”), *to dishonour* ‘безчестити’, *to befoul* ‘бруднити, поганити, сквернитити’ (квазікаузативне із додатковим компонентом “робити на вигляд”, сема “пригнічення стану, гідності, значення”), *to overwhelm* 5 ‘приголомшувати’, *to empoison* 2 ‘псувати, озлобляти’ (квазікаузативне із додатковим компонентом “робити на вигляд”, сема “роздратування”), *to distress* ‘завдавати горя’ (квазікаузативне із додатковим компонентом “робити на вигляд”, сема “пригнічення стану”), *to discourage* ‘знеохочувати, відбивати охоту’ (квазікаузативне із додатковим компонентом “вказівка на спосіб впливу”, сема “байдужність”).

Від дієслів утворено 9 каузативних одиниць в англійській мові: *to discompose* ‘турбувати, бентежити’, *to disconcert* ‘бентежити’ (власне каузативні, сема “замішання” або квазікаузативне із додатковим компонентом “вказівка на спосіб впливу”, сема “замішання”), *to disappoint* ‘розчаровувати’ (власне каузативне, сема “сум”), *to overawe* ‘страхати’ (власне каузативне, сема “страх”), *to overtax* 2 ‘переобтяжувати, перенапружувати’ (власне каузативне, сема “негідна поведінка”), *to dissolve* 7 ‘знищувати, губити’, *to disconcert* 1, 2 ‘бентежити, розладнувати’ (квазікаузативне із додатковим компонентом “робити на вигляд”, сема “пригнічення стану, гідності, значення”), *to destruct* 3 ‘руйнувати’ (квазікаузативне із додатковим ком-